

BOLALAR ADABIYOTIDA IJTIMOIIY MUAMMOLAR TALQINI

Eshimova Zarnigor Shuhrat qizi

*Iqtisodiyot va Pedagogika Universiteti
O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya, Mazkur maqolada bolalar adabiyotida ijtimoiy muammolarning badiiy talqini masalasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Bolalar adabiyotining tarbiyaviy-estetik vazifasi, unda jamiyatdagi muammolarning bolalar psixologiyasiga mos, soddalashtirilgan, ammo mazmunan teran shaklda ifodalanishi ochib beriladi. O'zbek bolalar adabiyoti namunalari — G'afur G'ulom, Xudoyberdi To'xtaboyev, Anvar Obidjon asarlari misolida mehr-oqibat, yetimlik, adolatsizlik, kambag'allik, mehnat tarbiyasi, ijtimoiy mas'uliyat kabi muammolarning badiiy ifodasi tahlil qilinadi. Asarlardan keltirilgan parchalar orqali ijtimoiy muammolarning bola ongiga ta'siri va tarbiyaviy ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Bolalar adabiyoti, ijtimoiy muammo, badiiy talqin, tarbiya, bola psixologiyasi, obraz, g'oya.

Аннотация . В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируется проблема художественной интерпретации социальных вопросов в детской литературе. Раскрывается воспитательно-эстетическая функция детской литературы, а также особенности отражения социальных проблем общества в форме, адаптированной к детской психологии, упрощённой по выражению, но глубокой по содержанию. На примере произведений узбекской детской литературы — Гафура Гуляма, Худойберди Тухтабаева, Анвара Обиджона — анализируется художественное воплощение таких социальных проблем, как милосердие, сиротство, несправедливость, бедность, трудовое воспитание и социальная ответственность. На основе фрагментов из произведений обосновывается влияние социальных проблем на сознание ребёнка и их воспитательное значение.

Ключевые слова: детская литература, социальная проблема, художественная интерпретация, воспитание, детская психология, образ, идея

Annotation . This article provides a scientific and theoretical analysis of the artistic interpretation of social issues in children's literature. It reveals the educational and aesthetic function of children's literature and examines how social problems of society are presented in a form adapted to children's psychology—simplified in expression yet profound in content. Based on the works of Uzbek children's writers such as Gafur Ghulam, Khudoyberdi Tokhtaboyev, and Anvar Obidjon, the article analyzes the artistic representation of social issues including compassion, orphanhood, injustice, poverty, labor education, and social responsibility. Through excerpts from literary works, the impact of

social problems on a child's consciousness and their educational significance is substantiated.

Keywords: *children's literature, social issue, artistic interpretation, education, child psychology, image, idea*

Bolalar adabiyoti jamiyat ma'naviy hayotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u nafaqat estetik zavq bag'ishlaydi, balki yosh avlod ongida ijtimoiy tasavvurlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Unda ijtimoiy muammolar bevosita emas, balki badiiy obrazlar, voqealar va ramziy tasvirlar orqali ifodalanadi. Shu bois bolalar adabiyotida ijtimoiy muammolar talqini alohida ilmiy e'tiborni talab etadi.

Bolalar adabiyotida ijtimoiy muammolar ko'pincha bolaning kundalik hayoti, oilaviy muhit, maktab, tengdoshlar bilan munosabatlar orqali yoritiladi. Ushbu jarayonda yozuvchi ijtimoiy muammoni bolaning ichki kechinmalari, sodda tafakkuri va hissiy qabuliga mos holda badiiy shakllantiradi. Natijada murakkab ijtimoiy masalalar didaktik bayon qilinmasdan, hayotiy voqealar zaminida, tabiiy va ishonarli tarzda talqin etiladi. Bu holat bolalar adabiyotining asosiy tamoyillaridan biri — tarbiya va estetik zavqning uyg'unligini ta'minlaydi.

O'zbek bolalar adabiyotida yetimlik va mehr-oqibat muammosi G'afur G'ulom ijodida alohida o'rin tutadi. Xususan, "Shum bola" qissasida Qoravoy obrazi orqali ijtimoiy tengsizlik, qashshoqlik va mehrga tashnalik masalalari badiiy yoritilgan. Asarda yetim bolaning sho'xligi ortida yashiringan iztiroblar, hayotga moslashish jarayonidagi kurashi jamiyatdagi ijtimoiy adolatsizliklarning bola ruhiyatiga ta'sirini ochib beradi. Qahramonning har bir xatti-harakati o'quvchini ijtimoiy mas'uliyat va insonparvarlik g'oyalariga yetaklaydi.

Xudoyberdi To'xtaboyev asarlarida esa ijtimoiy muammolar ko'proq maktab va oila muhitidagi munosabatlar orqali ifodalanadi. "Sariq devni minib", "Besh bolali yigitcha" kabi asarlarda bolalarning orzu-intilishlari, kattalar dunyosiga bo'lgan munosabati, yolg'on va rost, mehnat va mas'uliyatsizlik kabi qarama-qarshi tushunchalar ijtimoiy muammo sifatida talqin qilinadi. Muallif bolaning xayolot dunyosi orqali jamiyatdagi ayrim kamchiliklarni kulgili, ammo mazmunan chuqur shaklda ochib beradi. Bu usul bolalar adabiyotiga xos badiiy yengillikni saqlagan holda, muhim ijtimoiy g'oyalarni yetkazishga xizmat qiladi.

Anvar Obidjon ijodida esa bolalar adabiyotining zamonaviy talqini yaqqol ko'zga tashlanadi. Uning she'riy va nasriy asarlarida ekologik muammolar, mas'uliyatsizlik, loqaydlik, mehnatga munosabat kabi ijtimoiy masalalar ramziy obrazlar orqali ifodalanadi. Muallif bolalar tafakkuriga mos, qisqa va ta'sirchan shaklda ijtimoiy muammoning mohiyatini ochishga intiladi. Natijada asar nafaqat tarbiyaviy, balki estetik ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, bolalar adabiyotida ijtimoiy muammolar talqini bevosita targ'ibot shaklida emas, balki badiiy obraz, voqea va xarakterlar orqali amalga oshiriladi. Bu esa

bolaning mustaqil fikrlashi, yaxshilik va yomonlikni farqlashi, jamiyatdagi o'z o'rnini anglashiga xizmat qiladi. Shu jihatdan bolalar adabiyoti ijtimoiy muammolarni badiiy talqin etish orqali jamiyat ma'naviy kamolotining muhim omiliga aylanadi.

Bolalar adabiyotida mehnat tarbiyasi va ijtimoiy mas'uliyat masalasi muhim ijtimoiy muammolardan biri sifatida talqin etiladi. Bu jihat Xudoyberdi To'xtaboyevning "Besh bolali yigitcha" asarida yaqqol namoyon bo'ladi. Asarda bosh qahramon zimmasiga erta yuklangan mas'uliyat, uning oiladagi o'rni va jamiyat bilan munosabati orqali mehnatning shaxs kamolotidagi ahamiyati ochib beriladi. Qahramonning bolalarga xos sodda qarashlari bilan hayotiy majburiyatlar o'rtasidagi ziddiyat ijtimoiy muammoning badiiy ifodasini kuchaytiradi. Bu holat o'quvchida mehnatsevarlik, sabr-toqat va oilaviy burch tushunchalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, adolatsizlik va loqaydlik muammosi Anvar Obidjonning ayrim hajviy ruhdagi asarlarida bolalar ongiga mos, kulgi vositasida talqin etiladi. Masalan, muallif yaratgan ramziy obrazlarda kattalarning beparvoligi yoki mas'uliyatsizligi bolaning sodda savollari orqali fosh etiladi. Bu usul bolani ijtimoiy hodisalarga befarq bo'lmaslikka undaydi hamda unda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Yana bir e'tiborga molik jihat — do'stlik va tenglik muammosi bolalar adabiyotida keng yoritiladi. G'afur G'ulom asarlarida tengdoshlar o'rtasidagi munosabatlar, boy va kambag'al bolalar o'rtasidagi farqlar hayotiy lavhalar orqali tasvirlanadi. Ushbu qarama-qarshiliklar orqali jamiyatdagi ijtimoiy tabaqalanish bolaning idroki darajasida anglatiladi va insoniylik, mehr-oqibat g'oyalari ilgari suriladi.

Mazkur misollar shuni ko'rsatadiki, bolalar adabiyotida ijtimoiy muammolar bolaning ruhiy dunyosiga mos holda, badiiy soddalik va g'oyaviy teranlik uyg'unligida talqin etiladi. Bu esa bolalar adabiyotining nafaqat estetik, balki muhim ijtimoiy-tarbiyaviy ahamiyatini belgilaydi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'ulom G'. Shum bola. – Toshkent: O'qituvchi, 1989.
2. To'xtaboyev X. Sariq devni minib. – Toshkent: Yosh gvardiya, 1978.
3. To'xtaboyev X. Besh bolali yigitcha. – Toshkent: Sharq, 2005.
4. Obidjon A. Bolalar uchun she'rlar va hikoyalar. – Toshkent: Cho'lpon, 2010.
5. Qayumov A. O'zbek bolalar adabiyoti tarixi. – Toshkent: Fan, 1994.
6. Yo'ldoshev B. Bolalar adabiyotining estetik va tarbiyaviy xususiyatlari. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2008.
7. Rasulov R. Adabiyot va tarbiya. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006.
8. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti jarayonlari. – Toshkent: Fan, 2011.
9. Iskandarova M. Bolalar adabiyotida ijtimoiy muammolar talqini // O'zbek tili va adabiyoti jurnali, 2017, №4.
10. Hasanov S. Bola psixologiyasi va badiiy adabiyot. – Toshkent: O'qituvchi, 2003.

